

Svenska social- och kommunalhögskolan
vid Helsingfors universitet

Rektor Henrik Hägglunds inskriptionstal 4.9.2006

Att inleda läsåret – det akademiska året – med en högtidlig inskription hör till de äldsta universitetstraditionerna och, vid sidan av promotionerna, till de mest synliga. Alla universitet börjar läsåret med en inskription och numera har traditionen spritt sig också till yrkeshögskolor och andra läroinrättningar. Den första akademiska inskriptionen i Finland kan väl sägas ha ägt rum år 1640, närmare bestämt den 15 juli 1640 då föregångaren till Helsingfors universitet, den Kungliga Akademin i Åbo invigdes. Formuläret för den första inskriptionen var i grunden det samma som för de flesta inskriptioner i dag: Först en procession – år 1640 var det faktiskt flera processioner – sedan en högtidlig akt med tillhörande tal och musik och därefter igen procession, denna gång till domkyrkan. I processionen deltog förutom det nygrundade universitetets egna representanter också bl.a. statsmaktens, med greve Per Brahe i spetsen. Den nyinstallerade rektorn, teologieprofessorn Petraeus prisade i sitt tal vid invigningen Guds godhet mot fäderneslandet, utan att förglömma Kunglig Majestäts och Herr grevens och generalguvernörens förtjänster. Enligt en samtida beskrivning upptecknad av filosofiska fakultetens dekanus, professor Wexionius, följde nästan hela Åbo stad med invigningshögtidligheterna. Så här beskrev Wexionius det hela: ”Det kan knappt beskrivas med ord, hurudan och hur stor denna människomassa var: gammal eller ung, man eller kvinna, frisk eller lytt, ingen var borta. Gatorna fylldes av folk, stockades till, och upplät sig blott med möda för processionen. Åskådare trängdes i fönstren, deras tyngd fick taken att digna. ... En del förmente sig vara beredda att dö, efter att ha beskådat allt detta i Åbo, andra förklarade sig först nu kunna leva, efter att ha fått del av det hopp som nu stod att förvärva...” Så alltså enligt dekanus Wexionius, här citerad ur den av professor Matti Klinge författade historiken över Helsingfors universitet.

Drygt 300 år senare inföll en annan inskription, i betydligt anspråkslösare, men ändå solenna former. Den 4 oktober 1943 ordnade Svenska Medborgarhögskolan – i dag Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet – sin första inskription. Också här var den nygrundade högskolans rektor, inspektör och lärarkår samt studerande liksom också statsmaktens representanter närvarande – statsmakten på bred front med utrikesministern, socialministern och undervisningsministern på plats. Att det faktiskt var en högtidlig inskription bevisar ett fotografi från Laguska skolans – nuvarande Minervaskolans – festsal, där inskriptionen hölls. Man ser högtidliga herrar i mörka kostymer – en del av dem i uniform, det var ju faktiskt mitt under kriget – och damer i sobra klänningar. Vid en första anblick verkar studerandena saknas, men så inser man att en del av de där högtidliga, mörkklädda herrarna och damerna faktiskt är studerande. Liksom brukligt vid inskriptioner inleddes också Medborgarhögskolans första inskription med ett musiknummer; enligt programmet en ouverture framförd av fröken Nora Sundell. Tal hölls också vid den inskriptionen: bl.a. hälsningstal av friherre Ernst von Born och socialminister K.A. Fagerholm. Enligt högskolans årsberättelse från det första läsåret höll sedan t.f. rektor, filosofie doktor Bror Åkerblom ett längre inskriptionstal, i vilket den nya läroanstaltens uppgift skisserades.

Så här alltså inskriptioner från decennier och till och med århundraden tillbaka. Men varför tar jag upp de här historiska händelserna just nu? Vad har det för relevans att i dag – år 2006 – återkalla i minnet vad som hände vid svunna tiders inskriptioner?

Den första, och mycket konkreta orsaken att här i dag referera till traditionen med inskription, är att vi här på Soc&kom i år litet förnyat konceptet med inskription. Vi ville i någon mån lätta upp det

hela – men samtidigt behålla den värdiga delen, som ju tillika utgör en koppling till den gamla traditionen. Efter den här mer formella delen fortsätter vi inskriptionen i lättare former – både med musikprogram och med en liten servering. Vår förhoppning är förstås att både den värdiga delen och den mer lättsamma delen skall utgöra en inspirerande och glad start på läsåret.

Men det finns också en annan, mer allmän orsak att koppla till historien; till den århundraden – och för den här högskolas del 63 år gamla traditionen med inskription. Fastän universitetet med traditionsrika inskriptioner och andra akademiska ritualer upprätthåller banden till en månghundraårig historia, lever vi inom universitets- och högskoleväsendet i dag i kanske mer omvälvande tider än någonsin. Rektorer brukar i sina inskriptionstal ta upp aktuella och angelägna frågeställningar. I dag skulle alla aktuella utmaningar fylla ett tal som i längd vida överträffar alla tidigare inskriptionstal – åtminstone alla jag själv har hållit. Min avsikt är inte att traggla igenom alla de olika reformer och processer som just nu är anhängiga. Men då vi står inför förändringsprocesser är det viktigt och meningsfullt att dryfta de så att säga yttersta frågorna – att positionera sig själv och sin ställning inför det förändringstryck som är rådande. Det talas i dag mycket om strukturella reformer inom universitets- och högskoleväsendet. Det talas om förhöjning av produktivitet, om genomförande av verksamheten på ett mer rationellt sätt. Frågan blir då: Var står Soc&kom i allt detta? Vilken är högskolans ställning och hur ser vi vår centrala uppgift? Vilken blir högskolans roll i en tid av strukturell utveckling?

Det mest självklara är att positionera högskolan i förhållande till sina studerande. Utan er finns det ingen som helst legitimitet för högskolan – Soc&kom finns helt enkelt till för er. Orsakerna till att ni valt just Svenska social- och kommunalhögskolan som er studieplats kan jag förstås bara spekulera i – jag hoppas högskolans goda rykte spelat in här – men ni har kommit hit för att skaffa er en utbildning, som småningom leder till en yrkeskarriär av ett eller annat slag. En del av er har säkert haft klart för er exakt vad ni vill; det här gäller kanske speciellt dem, som valt någon av de mer professionsinriktade utbildningarna, socialt arbete och journalistik. Andra strävar efter en god, samhällsvetenskaplig utbildning som ger breda möjligheter till olika uppgifter i arbetslivet. I förhållande till alla er som studerar här vid högskolan är vår uppgift ganska entydig: Vi skall ge er en god, på vetenskaplig forskning baserad utbildning, som förbereder både för vidare utbildning på olika nivåer och samtidigt ger er mer eller mindre omedelbara yrkesinriktade kunskaper.

Just det här med yrkes- eller professionsinriktad utbildning är något som dryftas nu i samband med diskussionerna om olika strukturella reformer. Den fråga som kort och gott har ställts är, huruvida det inom universitetet finns utrymme för professionsutbildningar i dag, då yrkeshögskoleväsendet är väl utbyggt och etablerat. Är det inte yrkeshögskolornas uppgift att ge utbildning som direkt tjänar yrkeslivet, medan universitetet borde koncentrera sig på vetenskaplig forskning och därtill ansluten utbildning?

Det är självfallet en fråga som låter sig ställas och som måste prövas på allvar och utan fördomar. Inom universitetet finns ett flertal klart professionsinriktade utbildningar; där utbildas präster, läkare och jurister, farmaceuter, psykologer och lärare, socialarbetare och journalister – för att nu bara nämna några områden. Den historiska bakgrunden till dessa utbildningar varierar – präst-, läkar- och juristutbildning hörde ju till de ursprungliga redan då universitetet grundades år 1640, medan t.ex. lärarutbildningen blev en universitetsutbildning på 1970-talet och socialarbetarutbildningen från och med 1980-talet. Den gemensamma nämnaren för alla de här universitetsutbildningarna är deras koppling till vetenskaplig forskning; per definition skall ju universitetet ge den på forskning baserade, högsta utbildningen. Om man nu tänker sig att någon av utbildningarna bättre sköts på annat håll – t.ex. i yrkeshögskolor – säger man samtidigt att man vill bryta denna organiska koppling mellan vetenskaplig forskning och utbildning. Men är det här

faktiskt ändamålsenligt? Om jag bara håller mig till de utbildningsområden som är representerade vid Soc&kom: Tycker vi faktiskt att de sociala problemen i dag håller på att bli mindre komplicerade och att socialarbetarna följaktligen behöver mindre av ett forskningsmässigt grepp både i utbildning och i sin yrkespraktik? Och tycker vi att informationssamhället börjar vara mindre komplext, och att den vetenskapliga basen i journalistutbildningen därför håller på att bli onödig? Frågorna är kanske ställda på sin spets, men den som slentrianmässigt hävdar att den ena eller den andra utbildningen hör hemma någon annanstans än vid universitet borde faktiskt ha klart för sig vad det är fråga om. Och jag misstänker nog att ni, som studerar de här professionsinriktade områdena har en förväntan på annat än bara ett praktiskt, yrkesbetonat grepp på utbildningen.

Högskolans ansvar i relation till de studerande och till deras förväntningar är självfallet ett naturligt perspektiv vid en positionering av Soc&kom. Men eftersom högskolan är en del av Helsingfors universitet är det också meningsfullt och viktigt att analysera högskolans förhållande till universitetet: Vilken är Soc&koms roll i Helsingfors universitet – i landets största, och på många sätt främsta universitet?

Det kan här kanske vara på sin plats att kort rekapitulera bakgrunden till att Svenska social- och kommunalhögskolan kom att bli en del av det tvåspråkiga universitetet. Soc&kom hade ju fram till 1984 fungerat som en självständig högskola, men blev under 1970-talet föremål för en mångfald diskussioner om ställning och placering. Lösningen blev sedan något helt unikt: Högskolan anslöts till universitetet som en fristående svenskspråkig enhet. Ur Soc&koms synvinkel fanns det många fördelar i denna lösning – fördelar som vi kan underteckna ännu i dag. Placeringsorten för högskolan avgjordes en gång för alla; de vid högskolan utbildade erbjöds en möjlighet att fortsätta för högre examina vid universitetet; högskolan blev fast anknuten till en stor enhet, utan att ändå förlora sin autonoma ställning och sina särdrag. Men också universitetet hade att vinna på anslutningen, framför allt tvåspråkigheten vid universitetet. Inom många delar av samhällsvetenskaperna vid Helsingfors universitet höll det svenska inslaget helt på att förtvina i början av 1980-talet. Det här ändrades så småningom efter att Soc&kom anslöts till universitetet. I dag är statsvetenskapliga fakulteten den av universitetets 11 fakulteter som årligen producerar det största antalet svenskspråkiga magistrar och det stora flertalet av dem har inlett sina studier här vid Soc&kom. Då högskolans insatser på magisternivån ytterligare ökar, bl.a. i form av magisterprogram, kommer den här trenden att bli ännu tydligare. Tvåspråkigheten vid fakulteten har förstärkts, och därmed också tvåspråkigheten vid universitetet.

Men det är inte bara det stigande antalet svenskspråkiga politices magistrar som återspeglar effekterna av en stark svensk enhet som Soc&kom som en del av universitetet. Universitetets prorektor Thomas Wilhelmsson brukar likna det svenskspråkiga inslaget i universitetet vid en skärgård, som består av mindre kobbar och skär av svensk utbildning, men också av större svenskspråkiga öar, vilka utgör en förutsättning för en levande tvåspråkighet. Bland dessa öar är Soc&kom den överlägset största och den klarast svenskspråkiga. Ofta är vår roll inom universitetet att påminna om – och ibland också kräva – att de svenskspråkigas behov också måste tillgodoses – det må sedan gälla intern information, biblioteksverksamhet, fortbildning eller olika datasystem. Då högskolans flyttning till Centrumcampus – till nya utrymmen i Kronohagen – genomförs år 2009 kommer den här rollen av en svensk ö ytterligare att betonas; då blir högskolan faktiskt också fysiskt en svensk ö mitt i universitetets största campusområde. Min förhoppning är att flyttningen till Kronohagen kommer att gagna såväl högskolan som universitetet och speciellt dess tvåspråkighet.

Men Soc&kom som en del av universitetet har en betydelse utöver det här. I vår utbildning och i vår forskning har vi gjort inmutningar som tidigare inte funnits vid universitetet. Journalistutbildningen

är förstås ett självklart exempel på detta – på finska finns inte en helt motsvarande utbildning vid Helsingfors universitet, även om en inriktning inom ämnet kommunikationslära ligger på samma område. På svenskt håll finns ingen likadan utbildning någonstans i landet. Ett annat prioriterat, mer tematiskt inriktat område inom högskolan gäller forskning och utbildning i frågor kring etniska relationer. Också här är de satsningar högskolan gjort, inklusive grundandet av ett särskilt center för forskning kring dessa frågor, unika inom universitetet. Då högskolan i år med medel från universitetet fått en professor i etniska relationer kan vi nog se detta som ett erkännande för vårt arbete på det området. Ytterligare ett område där högskolan bidragit på hela universitetets nivå – och inte bara för svenska studerande – gäller samhällsvetenskaplig miljöforskning och miljöutbildning. Också här har högskolans satsningar fått erkännande inom hela universitetet, och den miljöinriktade undervisningen vid högskolan ingår som ett viktigt element i universitetets mångvetenskapliga satsning på området.

Man kan kanske påstå att jag är jävig att uttala mig om allt det här; det är klart att jag ser högskolan som en viktig faktor i universitetet – och att jag överbetonar en liten enhets betydelse för den stora helheten. Ändå tycker jag att Soc&kom som en fristående, svenskspråkig enhet vid universitetet har varit och är en så kallad ”win-win –situation”. Då man nu med raska tag reformerar förvaltningsmodeller och rumsterar om i utbildningsområden hoppas jag därför att det fortsättningsvis inom universitetet finns en förståelse för den vid det här laget 22 år gamla konstruktionen med Soc&kom som en relativt autonom enhet vid Helsingfors universitet. Just nu ser jag inga direkta hotbilder – och förståelsen för högskolans behov såväl inom statsvetenskapliga fakultetens som inom hela universitetets ledning har varit god – men jag hoppas detta är en förståelse som har bärkraft också i en situation av olika strukturreformer. Soc&kom utgör ett gott exempel på att svenska lösningar i större tvåspråkiga sammanhang inte alltid kan strömlinjeformas enligt de generella modellerna, utan att svenska sär lösningar måste skapas för att garantera en fortsatt tvåspråkighet. Det här har man förstått tidigare, och det borde också kunna beaktas i framtida reformer.

Till slut vill jag positionera Svenska social- och kommunalhögskolan i ett bredare perspektiv – nämligen samhällsperspektivet. Vilken är högskolans roll i förhållande till olika samhällsintressen? Här kunde man självfallet ta ett internationellt eller ett nordiskt perspektiv – med beaktande av inriktningen på högskolans forskning vore båda lika korrekta. Men jag väljer inte dem, utan två andra samhällsdimensioner, nämligen högskolan i förhållande till närregionen, Helsingforsregionen, och i förhållande till det finlandssvenska samhället.

I dag har de flesta universitet och högskolor både sin starkaste rekrytering och sin främsta influens i sin närregion. Svenska social- och kommunalhögskolan är inget undantag på denna punkt. Närmare 2/3 av högskolans studerande kommer från huvudstadsregionen, och en betydande del av de studerande placerar sig också i sinom tid på arbetsplatser i denna region. Den direkta influens högskolan har på närsamhället via dem som fått sin utbildning här, är alltså betydande. Det är all anledning att notera att Helsingforsregionen faktiskt utgör en betydande svensk studieort: räknat i antalet svenskspråkiga studerande vid universitet och yrkeshögskolor i regionen är Helsingfors med grannkommuner Finlands största svenska studieort. Att förstärka det svenskspråkiga högskolesamarbetet inom regionen har därför varit en viktig uppgift under de senaste åren; en uppgift som genomförts av Rektorsdelegationen för högskoleutbildning i Helsingfors, RHH. För hela Finland är det viktigt att metropolregionen utvecklas som en stark, internationellt konkurrenskraftig region – och att den också utvecklas som en stark tvåspråkig region, något som för sin del har en stor betydelse för tvåspråkigheten i hela landet. I det här avseendet har den svensk- och tvåspråkiga högskoleutbildningen en viktig uppgift – och Soc&kom en given roll i den uppgiften.

Men Svenska social- och kommunalhögskolan har ett uppdrag som går utöver det regionala. På sina utbildningsområden har högskolan ett mer allmänt ansvar att utbilda svenskspråkig personal för hela landets behov. Detta gäller speciellt utbildningarna i socialt arbete och journalistik, men också t.ex. ämnet socialpsykologi förekommer endast vid Soc&kom och statsvetenskapliga fakulteten. Att högskolan getts ett utbildningsansvar måste förstås innebära att högskolan också tar detta ansvar på allvar. Ett exempel på det här är högskolans nya satsning i Vaså. I februari i år inlämnades till högskolan en skrivelse från socialdirektörerna i alla de svensk- och tvåspråkiga kommunerna i Österbotten. Skrivelsens budskap var, att det råder en brist på behörig personal för socialarbetartjänster; att ett 30-tal tjänster sköts av obehörig personal. Högskolan började omedelbart planera åtgärder med vilka denna brist kunde avhjälpas. Resultatet av denna planering blev, att en temporär utbildning i socialt arbete inleddes nu i september – om drygt två veckor – i Vaså i samarbete med bl.a. Helsingfors universitets öppna universitet och juridiska fakultetens enhet i Vaså. En mycket positiv inställning till projektet från olika instanser i Österbotten bidrog också till den snabba starten. På ett snabbt och smidigt sätt försöker Soc&kom här reellt ta sitt ansvar för hela den finlandssvenska regionen – jag litar helt på att den här satsningen kommer att visa sig vara riktig och på sikt leda till önskat resultat.

Ansvar för det finlandssvenska området begränsar sig dock inte till utbildningen. Också på forskningens område har högskolan ett ansvar för frågor av specifikt finlandssvenskt intresse. Det är en självklarhet att all forskning skall hålla en hög, internationell nivå – det här kravet gäller också den forskning som bedrivs vid Soc&kom. Men därtill kommer ett krav på sådan forskning som speciellt fokuserar på den finlandssvenska befolkningen, dess levnadsförhållanden och betingelser. Då en internationell utvärdering av all forskning vid Helsingfors universitet genomfördes år 2005 klarade sig högskolan mycket väl utgående från de stränga, internationella kraven på forskningen. Men den panel som bedömde högskolans forskningsaktiviteter framhöll särskilt att högskolan lyckats förena internationell forskning med de behov och de intressen som är relevanta för den svenskspråkiga befolkningsgruppen i Finland. Ett kanske inte helt känt faktum är, att högskolans forskningsinstitut faktiskt är den största svenskspråkiga forskningsenheten på samhällsvetenskapernas område i Finland. Och det är därför klart att en fokusering på finlandssvenskt relevanta frågeställningar är ett ansvar för högskolan – vem skulle ha ett intresse för de svenska, samhällsrelaterade frågeställningarna om inte vi. I dessa tider av ökande krav på extern finansiering för forskningen är det bara att hoppas att potentiella finansiärer – inte minst de finlandssvenska fonderna – inser att det vid högskolan finns en god beredskap att genomföra forskning med stort intresse för den finlandssvenska samhällsutvecklingen.

Bästa åhörare! Då rektor Bror Åkerblom år 1943 höll det första inskriptionstalet vid denna högskola skisserade han högskolans uppgift. Hans tal finns tyvärr inte sparat – endast en kort hänvisning till talet i högskolans årsberättelse – så jag har ingen möjlighet att veta hur han riktigt såg den här uppgiften. Jag har i dag i mitt eget inskriptionstal också – liksom Åkerblom i tiden – skisserat upp högskolans uppgift som den ser ut i dag. Jag vet inte om publiken vid inskriptionen år 1943 skulle känna igen sin högskola i de tankar jag framfört i dag – kanske ändå till de delar som gällt högskolans ansvar för service till den svenskspråkiga befolkningen och för tvåspråkigheten i landet. Mitt tal och rektor Åkerbloms tal har åtminstone en sak gemensam – båda är av modell längre. Men jag misstänker att båda talen också har det gemensamt, att de i positiva ordalag beskriver högskolans uppgift – då som den var planerad, nu, som den genomförs i över 60 års tid.

Man kan förstås beskylla mig för partiskhet i min beskrivning av högskolans uppgift i relation till olika intressen och i förhållande till de utmaningar som är rådande i dag. Och naturligt är väl att jag i någon mån är partisk – allt annat vore konstigt. Men i dag, då olika reformer genomförs i rask takt,

och då det jämnt och ständigt talas om strukturella förändringar, tycker jag att det är viktigt att också stanna upp inför det som är fungerande. Med det vill jag inte säga att ingen utveckling får äga rum – tvärtom. Med det vill jag inte heller säga att allt här på Soc&kom är perfekt just som det är i dag, och att reformer nog kan gälla andra men inte oss. ”Not in my back yard” – fenomenet är alltför lätt att förfalla till, och klart är att vi gärna försvarar gamla positioner och idéer. Men trots det menar jag att fungerande konstruktioner inte skall brytas eller reformeras om vi inte vet att slutresultatet faktiskt blir något bättre; något som bättre än dagens modell uppfyller alla syften som eftersträvas. Att diskutera reformer är viktigt, men att genomföra dem får inte bli ett självändamål.

Så har vi då äntligen kommit till änden av detta tal. Då Kungliga Akademin i Åbo invigdes var det – som jag inledningsvis ju konstaterade – de som tyckte att de nu kunde dö i frid, och de som tyckte att de först nu kunde börja leva på riktigt. Jag tror väl inte att denna inskription riktigt har så starka emotionella effekter på er, men jag hoppas ändå att inskriptionen utgör en god början på ett framgångsrikt läsår.